

Jaarverslag 1991

Bestuur

Aan het begin van de algemene ledenvergadering van 23 november droeg waarnemend-voorzitter B. Dubbe het voorzitterschap over aan drs. F.C. Berkenvelder, die door het bestuur unaniem was gekozen tot opvolger van wijlen dr. A.C.F. Koch. De vergadering werd overschaduwed door de plotselinge ziekte van het bestuurslid mr. J. Kollen, die enkele dagen later overleed.

Vergaderingen van het bestuur werden gehouden op 12 februari, 23 april, 5 juni en 19 september. Alle vergaderingen vonden plaats in het gemeentearchief te Zwolle.

In de algemene ledenvergadering werd afscheid genomen van de bestuursleden B. Dubbe en mr. E.D. Eijken (tussentijds), die niet herkiesbaar waren. Aftredend waren voorts de bestuursleden mr. J. Kollen en W.H. Kuiper. Hun bestuurslidmaatschappen werden gecontinueerd. Mevrouw drs. M.H. Breithbarth-Van der Stok (Oldenzaal) en de heren drs. J. ten Hove (Kampen), prof. mr. J.H.A. Lokin (Ommen) en mr. C.J.D. Waal (Deventer) werden, op bestuursvoordracht, tot bestuursleden gekozen. Alle ver- en herkiezingen vonden plaats bij acclamatie. De heer Ten Hove zal als secretaris gaan optreden.

Op 1 januari 1992 bestond het bestuur uit drs. F.C. Berkenvelder (voorzitter), drs. J. ten Hove (secretaris), mr. G.B.P.H. ten Kate (penningmeester), mevr. drs. M.H. Breithbarth-Van der Stok, J.C.H. de Groot, prof. dr. A.J. Jelsma, W.H. Kuiper, prof. mr. J.H.A. Lokin, drs. P.W.J. den Otter en mr. C.J.D. Waal.

In de redactiecommissie traden grote veranderingen op. Vanwege zijn verkiezing tot voorzitter van de Vereeniging verliet drs. Berkenvelder de commissie. Hij werd opgevolgd door J.C.H. de Groot. Een uitbreiding vond plaats, doordat de heren Jelsma, Franken en Mensema bereid waren tot de commissie toe te treden; naderhand aangevuld met mevrouw Suir en de heer Hilbrink. De redactiecommissie bestaat nu uit J.C.H. de Groot (voorzitter), A.J. Mensema (secretaris), mr. E.D. Eijken, dr. M.A.M. Franken, dr. J.A.M.C. Hilbrink, prof. dr. A.J. Jelsma, mevr. M.A.W. Mengelberg-van Haeren en mevr. drs. E.T. Suir.

Mevrouw B. Rademaker-Helfferich te Deventer was als bibliothecaresse werkzaam.

Financiën

De rekening over 1990 sloot af met een positief saldo van f 5.776,50, dat werd overgeboekt naar het Reservefonds publicaties. De voornaamste post

aan de uitgavenzijde werd gevormd door de kosten voor de jaarbundel, die f 19.278,65 bedroegen. Tot de baten behoorde een subsidie van de provincie ad f 10.048,50, benevens ontvangsten aan contributies ad f 20.280,97.

In de begroting 1992 werden de kosten voor de jaarbundel geschat op f 20.000, en de ontvangsten aan contributies op eenzelfde bedrag.

Leden

Ter kennis van het bestuur kwam in 1991 het overlijden van de leden mr. M.C. Bergsma te Wierden, dr. M.R.F. Bloemers te Baarn, J.H.J.M. Grondhuis te Zwolle, P.J. Huizendveld te Amsterdam, mr. J. Kollen te Diepenveen, ir. G.L. Meesters te Utrecht, mr. J.C. v.d. Sijs te Enschede, B.H. Udink te Den Haag.

Van het Provinciaal Anjerfonds Overijssel werd een subsidie van f 3.000 ontvangen voor het drukken van folders voor de ledenwerving. Met behulp van deze folders werd een actieve ledenwerfcampagne opgezet.

Tot de vereniging traden 33 nieuwe leden toe: mr. M.A. Abersson te Amsterdam, H.J. Barrink te Zwolle, H. Bartelds te Dedemsvaart, mr. Jacoba U. barones Bentinck van Schoonheten te Heeten, W.G.M. Bouwmeester-Smit te Goor, M.H. Breitbarth-Van der Stok te Oldenzaal, H.A.N. Buisman te Groningen, D.A.S. Cannegieter te Enschede, Gemeente Enschede, Gemeente Hasselt, H.M. Hofstede te Schiedam, prof. dr. P.N. Holtrop te Blokzijl, drs. J. ten Hove te Kampen, W. Jansen te Deventer, ir. J.H.F. Kalkman te Bathmen, M.A. van der Kamp te Dalfsen, de heer en mevrouw Karelse-Schreuder te Delden, drs. H.C. Knoppers te Ommen, prof. mr. J.H.A. Lokin te Groningen, P.J. Meiborg te Wierden, drs. O. Mulder te Almelo, Stichting Museum voor Heemkunde te Almelo, Stichting Oald Hengel te Hengelo, Gemeente Oldenzaal, Stichting Oudheidkamer Riessen te Rijssen, prof. dr. F. van der Pol, C.J. Verheijden te Uithoorn, A.A. Vijge te Borne, Gemeente Wijhe, Ivo Zandhuis te Mierlo, drs. J.M.A. van Zuidam te Malden, Gemeente Zwolle.

38 leden beëindigden hun lidmaatschap.

Per 1 januari 1992 had de vereniging 576 leden, waarvan 499 gewone leden, 69 gezinsleden, 5 jeugdleden en 3 gratis leden.

Algemene ledenvergadering

De wintervergadering werd gehouden op zaterdag 23 november in het stadhuis te Deventer. Aanwezig waren 52 leden.

De vergadering werd geopend door waarnemend-voorzitter B. Dubbe. Hij memoreerde dat het bestuur zich in het afgelopen jaar had beziggehouden met het opstellen van een beleidsplan en het maken van een profiel-schets voor een nieuwe voorzitter. Op grond van deze schets was drs. F.C. Berkenvelder door het bestuur tot voorzitter gekozen. De vergadering begroette de nieuwe voorzitter met een hartelijk applaus.

Vervolgens richtte de nieuwe voorzitter het woord tot de heer Dubbe, die

door het bereiken van de leeftijdsgrens het bestuur van de vereniging moet verlaten. De voorzitter bracht in herinnering dat de heer Dubbe 24 jaar lid van het bestuur is geweest. Gedurende 23 jaar vervulde hij de functie van penningmeester, in welke periode hij een gezonde financiële basis voor de vereniging heeft gecreëerd. Voorts heeft de heer Dubbe zich door zijn talrijke publicaties en lezingen uitermate verdienstelijk gemaakt. Op grond van zijn financiële en kunsthistorische verdiensten wordt hem dan ook het erelidmaatschap van de vereniging aangeboden. In zijn antwoord gaf de heer Dubbe te kennen dat hij het lidmaatschap van het bestuur altijd als een eer had beschouwd en dat hij het ere-lidmaatschap als een bijzondere eer ondergaat.

Bij het afscheid van de heer Eijken, die vanaf 1974 in het bestuur zat en vanaf 1977 bij de redactie van de Overijsselse Historische Bijdragen betrokken is, wees de voorzitter op zijn grote verdiensten als schrijver en redacteur van de in de OHB verschenen artikelen. Ook in het vervullen van de tijdrovende functie van secretaris had de heer Eijken zijn waarde voor de vereniging bewezen. Daarnaast was hij namens de VORG actief in de veldnamencommissie. Het besluit om af te treden werd door het bestuur gerespecteerd, maar tevens betreurd. De heer Eijken antwoordde dat het werken in het bestuur hem altijd veel plezier had gegeven, maar dat hij nu de tijd aangebroken vond om de fakkel aan jongeren over te dragen.

Tijdens het huishoudelijk gedeelte werden de overledenen herdacht en de namen van de nieuwe leden voorgelezen.

Tevens werden de jaarrekening 1990 en de begroting 1992 vastgesteld en de penningmeester voor zijn gevoerde beleid gedechargeerd. De heer Zeiler uit Kampen merkte op dat de vereniging wellicht in aanmerking zou kunnen komen voor een provinciale subsidie voor bestuurskosten, waarbij hij ervan uitging dat de huidige subsidie alleen voor de bundel was bestemd. De heer Eijken merkte op dat dat inderdaad vroeger het geval was geweest, maar dat de provinciale bijdrage enige jaren geleden was omgezet in een appreciatiesubsidie.

Vervolgens deed de voorzitter verslag van de in dit jaar gehouden enquête onder de leden. De heer Du Bois uit Dodewaard maakte daarbij de kanttekening dat de conclusies, die aan de enquête verbonden worden, alleen betrekking kunnen hebben op de respondenten, en niet op alle leden. Daarom komen naar zijn mening verscheidene conclusies in een zwak licht te staan. De voorzitter antwoordde dat de heer Du Bois in principe gelijk heeft, maar dat alleen op deze wijze de richting die de VORG moet uitgaan, kan worden bepaald. De heer Zeiler uit Kampen merkte op dat de enquête een duidelijk succes is geworden en hij feliciteerde het bestuur met dit succes. Hij vroeg wat het bestuur met de suggesties van plan was en wees met name op het belang om in overleg met andere instellingen tot een herziene versie van de 'Lijst met leemten in de geschiedenis van Overijssel' te komen. De voorzitter kon zich in deze suggestie vinden en zegde toe deze door te spelen naar de commissie die dergelijke zaken zal gaan behartigen.

Het volgende agendapunt betrof de bespreking van het concept-beleidsplan van het bestuur, waarvan de voorzitter de hoofdpunten nog eens

uiteenzette. Na enkele vragen met betrekking tot o.a. de museum- en de bibliotheekcommissie, merkte de heer Hogenstijn uit Deventer op dat een zittingsperiode van twee keer vier jaar wellicht te kort is om de expertise van de bestuursleden volledig te benutten. Hierop werd geantwoord dat aftredende bestuursleden eventueel na een korte periode weer in het bestuur kunnen terugkeren. De heer Folkerts uit Heino vroeg aandacht voor de coördinerende en/of overkoepelende rol van de vereniging en stelde de vraag hoe het bestuur een dergelijke rol dacht in te vullen. De voorzitter antwoordde dat het bestuur hierover nog geen concrete plannen had ontwikkeld, maar wees erop dat met andere instellingen op dit gebied al overleg plaatsvindt over meer coördinatie. De voorzitter benadrukte echter met klem dat het beleidsplan nog voorlopig is. De heer Gelderman uit Arnhem vroeg of het bestuur zich heeft gerealiseerd dat, gezien de invulling van de verscheidene commissies, van een groot aantal leden een actieve rol in de vereniging verwacht wordt. Mede gezien zijn eigen ervaringen in de Nederlandsche Leeuw betwijfelde hij of het mogelijk is meer dan 40 personen te vinden, die bereid zijn gedurende een langere periode in een commissie plaats te nemen. De voorzitter onderkende dit probleem, maar wees erop dat zich bij de enquête al zo'n 60 leden hebben aangemeld, die een actieve rol willen spelen. Zonder hoofdelijke stemming gaat de vergadering akkoord met het concept-beleidsplan.

Vervolgens komt het voorstel aan de orde om de naam van de vereniging te veranderen in: Overijsselse Historische Vereniging "Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis". De heer Boelkens te Zwolle merkte naar aanleiding van dit punt op dat op deze wijze de naam alleen maar langer wordt. Bovendien zou het hem spijten als de aparte positie, die de rechtsgeschiedenis naar zijn mening inneemt, uit de naam van de vereniging verdwijnt. De voorzitter bracht naar voren dat in de negentiende eeuw weliswaar sprake was van een duidelijk verschil tussen rechtsgeschiedenis en 'gewone' geschiedenis, maar dat dat verschil tegenwoordig toch nauwelijks meer opgaat. De heer Dekkers uit Hengelo was van mening dat de huidige naam algemeen bekend was en dat het zonde zou zijn die bekende naam te laten vallen. De heer Gelderman sloot zich bij de heer Dekkers aan en wees op de goodwill die de huidige naam heeft. Hij zou liever zien dat de naam Overijsselse Historische Vereniging als een soort 'ondertitel' wordt gebruikt. Gezien het gevorderde tijdstip kon de discussie niet tot een bevredigend einde worden gebracht en werd het voorstel niet in stemming gebracht.

Lezingen

Na de koffiepauze hield drs. D. Baalman, architectuurhistoricus en hoofd van de afdeling monumenten van het Oversticht, een lezing over: Architectuur in Overijssel 1842-1940. Tijdens deze lezing met lichtbeelden vertelde de heer Baalman eerst iets over het Monumenten Inventarisatie Project (M.I.P.). Tot de uitvoering van dit project werd in 1984 door het rijk besloten vanwege de vele leemten die er bestonden in de algemene kennis

over de stedenbouw en bouwkunst uit de periode midden negentiende eeuw - Tweede Wereldoorlog. In Overijssel is dit project, waarbij waardevolle panden in de onderzochte periode worden geïnventariseerd, bijna voltooid.

De spreker ging vervolgens in op de organisatie, de opleiding en de markt voor architecten in met name de negentiende eeuw. Op de eerste twee gebieden speelden de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en de in 1842 te Delft gevestigde opleiding voor bouwkundig ingenieur een grote rol. Wat betreft de marktsituatie werd een onderscheid gemaakt tussen 'schone' bouwkunst (traditionele gebouwen als stadhuizen, gerechtshoven, scholen, kerken e.d.) en 'burgerlijke' bouwkunst (utiliteitsbouw van bv. fabrieken). Onder de architecten had tot het einde van de negentiende eeuw eigenlijk alleen de 'schone' bouwkunst enig aanzien. De 'burgerlijke' bouwkunst werd als inferieur beschouwd. In de jaren negentig van de negentiende eeuw verschoof de grens echter, met name omdat de 'burgerlijke' bouwkunst steeds belangrijker werd. De Beurs van Berlage kan wat dit betreft als een breekpunt worden beschouwd.

Toegesplitst op het Overijsselse vertelde de heer Baalman dat de te Deventer en Zwolle gevestigde afdelingen van de Maatschappij tot Bevordering van de Bouwkunst niet of nauwelijks van belang zijn geweest. In het algemeen hadden de in Overijssel werkzame architecten hun opleiding niet in Delft, maar in plaatselijke tekenscholen genoten, waarna ze in de praktijk verder leerden op een architectenatelier. Op het terrein van de 'schone' bouwkunst viel weinig werk te verrichten in Overijssel. De nadruk lag op de 'burgerlijke' bouwkunst, hetgeen er mede de oorzaak van was dat Overijsselse gebouwen in de landelijke discussie over architectuur geen aandacht kregen. Per slot van rekening beschouwden de te Delft opgeleide architecten 'burgerlijke' bouwkunst als minderwaardig. Overijssel speelt dus een merkwaardige rol in de negentiende-eeuwse architectuurgeschiedenis. Hoewel de provincie landelijk geen aandacht kreeg, liep zij wel voorop in het gebruik van nieuwe materialen en bouwtypen en de toepassing van innovaties op het gebied van de volkshuisvesting. De conclusie van de heer Baalman luidde dan ook dat het M.I.P., waarbij in Overijssel zo'n 12.000 objecten zijn beschreven, slechts het begin vormt van de werkelijke beschrijving van de bouwkunst in deze provincie in de periode 1842-1940.

Na de lunch werd een lezing gehouden door dr. S. Groenveld, historicus en universitair hoofddocent aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Zijn onderwerp was: Het onderzoeksproject cultuurgeschiedenis van de Republiek der Verenigde Nederlanden in de 17e eeuw. Algemene en Overijsselse aspecten. In een boeiend betoog ging de heer Groenveld in op verscheidene aspecten van dit meerjarige onderzoeksproject, dat vijftien onderzoeken op dissertatieniveau omvat en dat wordt uitgevoerd onder auspiciën van de Stichting voor Historisch Onderzoek. Overijsselse onderzoeken betreffen: de bedeeden te Zwolle; de Oostnederlandse adel; plattelanders te Almelo. De heer Groenveld ging met name in op de grote diversiteit aan bronnen, die voor deze onderzoeken beschikbaar zijn.

Excursie

Op zaterdag 25 mei namen 29 leden deel aan een excursie naar Wijhe, Raalte en Wesepe. In Wijhe werd de *Nicolaaskerk* bezichtigd, waarvan het oudste gedeelte dateert uit de twaalfde eeuw. Naast enkele opvallende grafmonumenten werd met name aandacht besteed aan de muurschilderingen, die een aantal jaren geleden tevoorschijn kwamen en die momenteel geres-taureerd worden. In Raalte werd een bezoek gebracht aan de in 1882 ge-bouwde *kerk van de Heilige Kruisverheffing*, in de volksmond beter bekend als 'de kathedraal van Salland'. De koffiemaaltijd werd genoten in het te-genover de kerk gelegen hotel De Zwaan. Vervolgens stond het Nijenhuis in de gemeente Wijhe op het programma. Hier werden het interieur van de havezate met de Hannema-De Stuers kunstcollectie, de tuinen met het Hil-debrandmonument, en de tentoonstelling in het bouwhuis bekeken. Als laatste werd de hervormde kerk te Wesepe bezocht, gevolgd door koffie en gebak in het tegenover de kerk gelegen restaurant Dieperinck.

De geslaagde excursie bewees weer eens dat het beslist niet noodzakelijk is ver van huis te gaan om een divers en rijk beeld van het verleden te krij-gen. Ook Overijssel heeft wat dat betreft veel te bieden!

Provinciaal Overijssels Museum (POM)

Het onderzoek naar de omvang en samenstelling van de door het POM beheerde bezittingen van de vereniging werd voortgezet.

Publikaties

De jaarbundel 'Overijsselse Historische Bijdragen' voor 1991 kwam aan het eind van dat jaar uit.

Bijsterbosprijs

Op maandag 21 januari 1991 reikte de commissaris van de koningin in Overijssel, mr. J.A.M. Hendrixx, in kasteel het Nijenhuis bij Heino de Bij-sterbosprijs voor de eerste maal uit en wel aan mevrouw drs. M.A. van Wij-nen. Bij deze gelegenheid werd tevens het eerste exemplaar van de jaarbun-del 1991 aan de heer Hendrixx aangeboden. De Bijsterbosprijs is in 1989 door de VORG ingesteld met het doel de studie in de geschiedenis van Overijssel door met name beginnende onderzoekers aan te moedigen. De prijs wordt om de drie jaar toegekend aan een oorspronkelijke, niet eerder verschenen studie, die betrekking heeft op de Overijsselse gewestelijke of lokale geschiedenis in de ruimste zin van het woord, bij voorkeur gebaseerd op bronnenonderzoek en met een omvang van tenminste 5000 woorden. In aanmerking komen studies, die binnen een bepaalde periode van drie jaar gepubliceerd zijn of gepubliceerd zullen worden in de Overijsselse Histori-sche Bijdragen of een andere uitgave van de vereniging. De prijs is in het bijzonder bedoeld ter aanmoediging van beginnende onderzoekers. Aan de prijs is een geldbedrag van 2000 gulden verbonden.

Een commissie, bestaande uit de heren drs. F.C. Berkenvelder, mr. E.D. Eijken en J.C.H. de Groot, heeft de publicaties, verschenen in de periode 1988-1990, beoordeeld. Op hun voorstel heeft het bestuur de prijs toegekend aan mevr. drs. Marie-Anne van Wijnen voor haar artikel "‘Eenheid naar buiten, federalisme van binnen’. Gerhard Dumbar (1743-1802), pleitbezorger van de Amerikaanse Constitutie". Dit artikel is gepubliceerd in de OHB, 104e stuk, 1989.

De commissie heeft bij haar oordeel in de eerste plaats in aanmerking genomen de wijze van behandeling van het onderwerp en het taalgebruik. Bepalend voor haar oordeel waren de goede opzet van het artikel, de manier waarop het onderwerp is uitgewerkt, de duidelijke wijze waarop de persoon van Gerhard Dumbar, zijn ideeën en zijn wijze van werken zijn getekend, alsmede de omstandigheid, dat de gebruikte taal helder, goed leesbaar en doorzichtig is, dat wil zeggen vrij van onduidelijke, dubbelzinnige passages.

Vooropgesteld dat de persoon van Gerhard Dumbar en diens politieke ideeën nauw verweven zijn met de geschiedenis van Overijssel, heeft de commissie tevens in aanmerking genomen, dat het onderwerp, een staatsrechtelijke studie, zeer goed binnen de doelstellingen van de vereniging past. Maar dit aspect heeft minder zwaar gewogen dan de kwaliteiten van aanpak en taal.

Eigen onderzoek, duidelijke conclusies op basis van een duidelijke redenering en dat alles goed onder woorden gebracht, zijn voor de commissie doorslaggevend geweest in haar oordeel.

Cursussen

In het najaar startten de heer drs. Js. Mooijweer een cursus oud schrift voor beginners en de heer W.A. Huijsmans een cursus oud schrift voor gevorderden, beide te Zwolle. In totaal namen 34 personen aan deze cursussen deel.

Bibliotheek

De werkzaamheden ten behoeve van de bibliotheek, waaronder collectievorming en onderhoud, vonden op normale wijze doorgang. De collectie werd verscheidene malen door de bibliothecaresse gebruikt voor het beantwoorden van vragen. Het wegwerken van incidenteel grote voorraden vormt een onderwerp van overleg.